

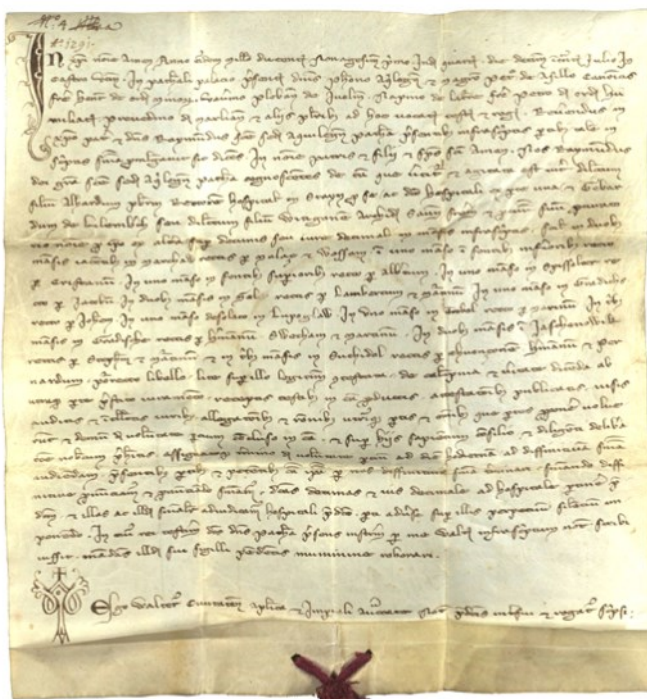
Andrej Kotnik, Joži Urankar, Joži Hribar, Breda Podbrežnik Vukmir

2022

Andrej Kotnik

*Od Jaschenowika do Snovika:
od prve omembe Snovika do sredine
20. stoletja*

SLIKA 1 | Listina iz leta 1291 z najstarejšo omembo Snovika. Na pečatu je upodobljen oglejski patriarh Rajmund della Torre, ki je listino izstavil. Hrani jo Škofjski arhiv v Ljubljani.

Vir:
www.monasterium.net

Skenirajte kodo in si natančneje ogledajte listino.

Ime Snovik je danes po zaslugi termalnega zdravišča poznano po vsej Sloveniji in širše. Nedvomno gre za zgodbo o uspehu, ki ni prišla sam od sebe, ampak je sad naravnih danosti, vizije, poslovnega poguma, skrbnega načrtovanja, zavzetosti lokalne skupnosti in znanja. A vendar Snovik ni nastal s termami. Stoletja pred odkritjem termalne vode so tu živeli ljudje - Snovičani. Ni jih bilo posebno veliko, a bili so vztrajni, delovni ljudje, o katerih obstoju in načinu življenja pričajo sledi, ki so jih pustili skozi čas.

V času, ko smo obsedeni z iskanjem vseh mogočih novosti je prav, da se zavedamo pomena avtentičnosti zgodb, ki jih želimo ustvarjati. Če želimo, da imajo trajno vrednost, da se "primejo" med ljudmi, da se ljudje z njimi poistovetijo, jih je pametno ustvarjati tako, da temeljijo v zgodovinski in kulturni stvarnosti območja. Le-ta je v vsakem kraju posebna, unikatna, neponovljiva in zato lepa. Pogoj za to je, da to stvarnost spoštujemo in se jo trudimo spoznavati.

Ta kratek pregled snoviške preteklosti je nastal za izvedbo snoviške poti v okviru Kamniške literarne transverzale, ki je domoznanski projekt Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik. Snovik ni kraj izrednih kulturnih znamenitosti. Je pa kljub temu kraj z zanimivo preteklostjo, ki kar kliče k nadaljnjemu raziskovanju.

Andrej Kotnik

Pogled na Snovik.

Foto: Andrej Kotnik, 2022.

Naselitev območja Snovika najverjetneje sodi v čas 2. faze srednjeveške kolonizacije, ki je potekala v času med 10. in 13. stoletjem. Na območju Tuhinjske doline je bil v tem času naseljen podgorski pas in prisojne lege, deloma pa tudi dno doline. Med bližnje vasi, katerih območja so bila poseljena v tem času spadajo Buč, Šmartno, Hruševka, Sela, Srednja vas, Kostanj, pa tudi širše območje Zgornjega Tuhinja.¹

Prve omembe Snovika segajo v visoki srednji vek. Vas naj bi se prvič omenjala kot *Jaschenowik* leta 1291. Do leta 1500 so trenutno znane še tri kasnejše omembe in sicer leta 1368 kot *Stānovik*, okrog leta 1420 kot *Gessenobik* in leta 1477 kot *Gesenobitz* in *Gesenowitz*.²

Prva omemba Snovika iz leta 1291 se nahaja v listini, v kateri je oglejski patriarh **Rajmund della Torre** (vl. 1273-1299) razsodil v sporu, do katerega je prišlo med kamniškim duhovnikom in vodjem kamniškega špitala Alhardom in samim špitalom na eni strani ter Gebhardom I. Limberškim in njegovim bratom Witegonom Limberškim, arhidiakonom v Savinjski dolini glede desetin oz. desetinske pravice na več kmečkih posestih - hubah, med katerimi sta tudi dve v Snoviku, na katerih sta gospodarila podložnika **Štefan** (*Stephanum*) in **Martin** (*Martinum*). Patriarh Rajmund je spor razsodil v korist kamniškega špitala.³

Konec 13. stoletja so bile pri nas prevladujoča oblika kmečkih gospodarstev enodružinske kmetije - hube, torej kmečka posest v površini 15-20 ha. Hubam so bile dodeljeni njivski svet, pašniki in senožeti, kmetje so imeli tudi pravico do uporabe srenjskega sveta in gozdov.⁴ Podložniki, ki so gospodarili na hubah so bili v 13. stoletju že večinoma osebno nesvobodni, oz. »priklenjeni« na posest, kar pomeni, da brez soglasja zemljiškega gospodarja hube niso smeli zapustiti.

Več o prebivalcih poznosrednjeveškega Snovika najdemo v **urbarju gospostva Svibno** iz prve polovice 15. stoletja. Leta 1889 ga je v celoti objavil Wladimir Milkowicz (1857-1920) v glasilu *Mittheilungen des Musealvereines für Krain*.⁵ Gre za urbar deželno knežjih uradov Svibno, Kamnik, Križ in Postojna, ki je nastal najverjetneje po letu 1418 in ga literatura najpo-

1. Otorepec, str. 33

2. Kosi, str. 920.

3. Ecclesia, str. 64.

4. Maček, str. 64.

5. Milkowicz, str.33.

gosteje datira v leto 1420. Za kamniško območje je urbar izjemno pomemben, saj je kar nekaj krajev in njihovih prebivalcev našlo v njem svojo prvo pisno omembo, nudi pa tudi vpogled v gospodarsko življenje poznosrednjeveškega tuhinjskega kmeta.

Na območju soseske Buč (Füch) so v urbarju med drugimi navedeni **Jüre, Maryn in Michel** »von Gessenobik«, torej iz Snovika, ki so imeli vsi v posesti po eno hubo, katere so obdelovali s svojimi družinami. Dajatve so naštetih podložniki svibenjskega gospostva plačevali v naturalijah in denarju. Iz urbarja vidimo, da so na tem območju v 15. stoletju kmetje pridelovali žita (pšenico, oves, rž, proso) gojili drobnico in govedo. Jüre – najverjetneje Jurij iz Snovika je moral za svojo hubo plačati letno davek v naslednjem obsegu:

2 mernika pšenice, 2 mernika rži in prosa, 6 mernikov ovs. Poleg tega je moral v denarju plačati bišni davek (domarina) v znesku 11 oglejskih denarjev, na Gregorjevo oddati 1 prašička in 1 jagnje ali namesto njih 21 oglejskih denarjev, 20 jajc, za pusta 8 oglejskih denarjev in 1 piščanca ali namesto njega 3 oglejske denarje, namesto lanu 5 denarjev (harrecht),

Najpogostejše omenjena enota za merjenje količine žit je mernik oz. *Scheffel* ali *Schaff*, katerega prostornina pa v začetku 15. stoletja še ni bila natančno določena in se je lahko spreminjala od gospostva do gospostva, poleg tega so se med seboj razlikovale gosposčinske in tržne mere. Na našem območju je gosposčinski mernik (*scheffel*) v prvi polovici 15. stoletja meril ok. 36 l.⁶ Na Kranjskem v tistem času tudi še ni obstajal enoten denarni sistem. V obtoku je krožil denar različnih kovnic iz neposredne sosesčine alpsko-donavsko-jadranskega prostora, predvsem z ozemlja današnje severne Italije, Avstrije in Bavarske.⁷ Do začetka 15. stoletja je na našem prostoru prevladoval oglejski denar, ki ga za to območje navaja tudi omenjeni urbar in sicer z okrajšavo »a.« za »agler«, ⁸ kasneje pa ga je začel nadomeščati beneški.

SLIKA 2 | Najstarejši znani zapis krajevnega imena Snovik na listini iz leta 1291. Hrani jo škofjski arhiv v Ljubljani.

6. Bizjak, str. 50.

7. Bizjak, str. 52.

8. Iz nem. Poimenovanja za Oglej - Aglar.

Glede najstarejših omemb Vasenega in Potoka v

Tuhinjski dolini, se mnenja razhajajo. Zgodovinar Anton Koblar je v svojem prispevku Regesti listin farnega arhiva v Kamniku, ki je leta 1896 v več delih izšel v *Izvestjih muzejskega društva za Kranjsko*, kot možno prvo omembo vasi navedel nam že znano listino oglejskega patriarha Rajmunda della Torreja iz leta 1291, v kateri se omenjata kmetiji *in Jaschenow*.⁹ Koblar sicer že sam v to dvomi in navaja še nekaj drugih krajev, na katere bi se poimenovanje lahko nanašalo. Da gre pri kraju *Jaschenow* za Vaseno, je menil tudi Ivan Zika.¹⁰ Zgodovinarji kasnejših generacij se glede možne povezave tega imena z Vasenim ne strinjajo in so mnenja, da se vas v srednjem veku še ne omenja. Prav tako ni znana nobena omemba vasi Potok pred letom 1500. To ne pomeni, da je bilo območje teh dveh vasi nenaseljeno ali brez gospodarske rabe. Območji obeh vasi imata namreč naravne danoosti, ki so se gotovo zdele privlačne tudi srednjeveškemu človeku: ležita na ravnini, ki je primerna za obdelovanje, Nevljica pa je s stabilnim vodotokom omogočala skozi vse leto delovanje mlinov in morda tudi kovačij. Poleg tega sta obe vasi ležali na pomembni trgovski poti med Kranjsko in Štajersko skozi Tuhinjsko dolino, ki je bila vsaj od prve četrtine 13. stoletja dalje, pa vse do začetka 16. stoletja, torej celih 300 let, prisilna pot za trgovski promet med deželama.

»Prisilnost« ali »obveznost« ceste je pomenila, da so trgovci » / ... / s svojim blagom morali na posameznih relacijah uporabljati določene ceste, po katerih so morali ne samo skozi predvidene mitninske in nabitkovne postaje, temveč tudi skozi določena mesta, ki so se pri tem na različne načine gospodarsko okoriščala, med drugim z izvajanjem skladiščne pravice / ... / «.¹¹

Prisilna pot čez Tuhinjsko dolino je bila ukinjena v prvi polovici 16. stoletja, med letoma 1504 in 1530.¹² Konec prisilnosti je pomenil ekonomsko katastrofo za Kamnik, kraji ob Tuhinjski dolini pa so bili obsojeni na dokaj prikrito življenje, katerega uradne priče so bili tudi odslej predvsem urbarji, župnijske matične knjige, od druge polovice 18. stoletja dalje tudi katastri.

Cerkvenoupravno je Snovik v srednjem veku spadal v območje velike kamniške fare, katere sedež je bil konec 13. stoletja prenešen iz Nevelj v kamniško župnijsko cerkev na Šut-

9. Koblar, str. 131.

10. Zika, Malešič, str. 117.

11. Vilfan, str. 99.

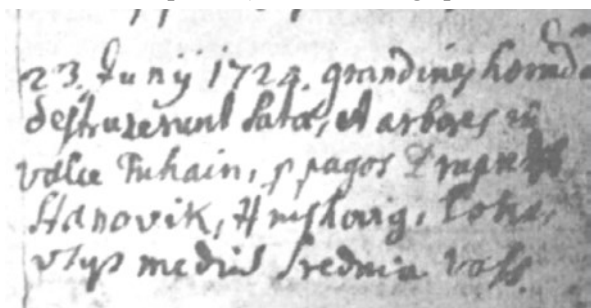
12. Vilfan, str. 104.

ni. Do leta 1751 je bila kamniška župnija del Oglejskega patriarhata, zaradi česar je lahko listino s prvo omembo kraja izdal oglejski patriarh. Oglejski patriarhat je na območju tedanje Habsburške monarhije nasledila goriška nadškofija. Ob preureditvi škofijskih meja v 80. letih 18. stoletja, je naše območje prišlo pod ljubljansko škofijo, v kateri je še danes. Vsaj od konca 14. stoletja je območje Snovika spadalo znotraj kamniške župnije pod vikariat v Šmartnem, ki sicer ni bil samostojna župnija, imel pa je vseskozi lastnega duhovnika. Šmartinski vikariat je leta 1783 postal samostojna župnija, ki je leta 1808 štela 1.011 duš.¹³ Znotraj šmartinske fare Snovik spada v loško sosesko, katere središče so Loke s cerkvijo sv. Tomaža.

V 18. in 19. stoletju se Snovik začne pojavljati v kroniških zapisih in časopisju. Franc Mihael Paglovec

(1679-1759) Snovik omenja leta 1724, ko so v vasi pripravili apnenico za gradnjo nove cerkve sv. Tomaža na Lokah, k čemur so vaščani prispevali drva in prostor. Istega leta zapiše, da je strašna toča uničila posevke in dreve v Tuhinjski dolini, tudi v Snoviku.¹⁴ Paglovec je od leta 1705 do svoje smrti opravljal službo vikarja v Šmartnem. Ime Snovik navaja kot *Stanovik*.

V Paglovčevi kroniki se na območju Tuhinjske doline v zapisih prvič izpostavi usodna izpostavljenost kmečkega prebivalstva nepredvidljivim silam

SLIKA 3 | Paglovčeva Kronika, zapis o toči junija 1724.

Izvirno besedilo: 23. Junii 1724. grandines horridae destruxerunt sata, et arbores in valle Tuhain, per pagos Prapretsb, Stanovik, Hrushovig, Lokae usque medium Srednia vass. **Prevod:** 23. junija 1724 je strašna toča uničila posevke in dreve v Tuhinjski dolini, po vaseh Prapreče, Stanovik, Hruševka, Loke do sredine Srednje vasi.

Vir: Zika, Ivan. 1963. Kronika, str. 67.

13. Letopis, str. 26.

14. Zika, Ivan. 1963. Kronika, str. 65.

narave. Slabe letine, pozebe, poplave, suše, epidemije, udari strele, plazovi in druge nesreče so vsakokrat v živo zarezale v že sicer skromne življenjske razmere prebivalstva. Za Snovik, ki ni nikoli imel vloge upravnega, cerkvenega, gospodarskega ali kulturnega središča je razumljivo, da so sledi v zapisih in spominu pustili predvsem takšni dogodki.

Ena velikih ujm je območje prizadela na veliki šmaren (15. avgusta) leta 1805, ko se je nad Menino utrgal oblak, zaradi česar je na območju Tuhinjske doline prišlo do hudih poplav in škode.

»Silne množine vode so padle v Tuhinjski dolini do Kozjaka, na ono stran pa do Nove Štjfte. V Potoku, Stanoviku in Lokah je voda odnesla vse mostove. Poserke na poljih v dolini je zasul gramož in pesek. Celo po več centov težke skale so prigrmele v dolino. Prebivalci so skopali jarke in sproti odstranjevali naneseni gramož, da jim voda ne bi porušila hiš. Pri Stanoviku (današnji Snovik) je voda odnesla tri mline. Še hujša poplava pa je bila 20. avgusta, torej komaj 5 dni kasneje, tako da je šmartinski grič štel iz vode kot kak otok sredi morja.«¹⁵

Potok je v 19. stoletju poganjal 6 mlinov,¹⁶ ki so prikazani tudi v katastrih. Pet jih najdemo v selski fari (Bela in Sovinja Peč), enega pa neposredno nad samim Snovikom.

Še danes lahko v strugi Snoviškega potoka, kak kilometer nad Snovikom, vidimo ruševine 4 mlinov, od katerih trije ležijo na desnem bregu, torej v Sovinji Peči, eden na levem in zato spada v Belo Peč. Posebnost omenjenih mlinov je, da vsi štirje ležijo v strugi na območju dolgem kakih 200-300 m. Pripadali so štirim večjim kmetijam v Sovinji in Beli Peči (Osredkarjevi, Brlčevi, Livkovi in Vogarjevi). Precej nad njimi je imela ob istem potoku mlin tudi Podbevškova kmetija, ki je na območju največja. Razlog za postavitve tako velikega števila mlinov na tako kratkem območju ob strugi je hudourniška narava Snoviškega potoka, katerega običajna količina vode ni zadoščala za obratovanje mlinov. Kmetje so lahko mleli le v deževnih obdobjih, ko je bil vodostaj potoka večji in takrat so morali zmleti vse žito, ki so ga pridelali. Ker bi jim to gotovo ne uspelo, ko bi vsi mleli v enem samem mlinu, si je vsaka kmetija postavila svojega. Tri izmed 6 omenjenih

15. Zika, Ivan, 1963. *Vremenska katastrofa pred 190 leti*, Kamniški občan, letnik 2, št. 10-11, str. 8. Obletnica v naslovu članka je napačna, namesto pred 190 bi morali pisati »pred 160 leti«.

16. Hvale, str. 7.

mlinov na Snoviškem potoku je v povodnji leta 1805 odneslo. Ne vemo kateri so to bili, lahko le sklepamo. Verjetno je odneslo je odneslo tiste, ki so bili zaradi svoje lege v strugi ali njeni bližini najbolj izpostavljeni, kar npr. ne velja za Osredkarjev mlin v Beli Peči, ki je postavljen precej nad strugo. Prav tako je malo verjetno je tudi, da bi odneslo najvišje ob strugi ležeči Podbevškov mlin. Najverjetneje je torej odneslo mlin nad samim Snovikom ter Brlečevega in Vogarjevega na sovinjepeški strani potoka.

Vse mline, ki jih je povodenj odnesla leta 1805 so gospodarji hitro obnovili. Na grafični poli *Franciscejskega katastra za Kranjsko*, ki kaže stanje leta 1826, najdemo ob Snoviškem potoku 5 mlinov, ki so še vsi označeni kot lesene zgradbe.¹⁷ Na grafični mapi *Reambulančnega katastra za Kranjsko* iz leta 1868 najdemo na območju Bele in Sovinje Peči že 6 mlinov, vsi so že zidani. Mlin v Snoviku je na tej katastrski mapi ne le zidan, a ampak se je z desnega brega Snoviškega potoka preselil na levo in spustil za kakih 100 m nižje proti vasi, zaradi česar je bil vaščanom dostopnejši.¹⁸

SLIKI 4 in 5 | Levo: položaj snoviškega mlina na mapi *Franciscejskega katastra iz 1826*. Desno: položaj mlina na mapi *Reambulančnega katastra iz leta 1868*.

17. SI AS 176 *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Loke (L131A01) in k. o. Znojile (L262A02).

18. SI AS 181 *Reambulančni kataster za Kranjsko*, k. o. Loke (L131C02) in k. o. Znojile (L262C02).

V zvezi z naravnimi katastrofami, ki so pomembno vplivale na letine in dohodke kmetij, je pomembno povedati, da običajno niso vplivale na odmero dajatev.

»Leta 1835 je gospostvo Križ skupaj z imenjem Špitaličem, ki je bilo priključeno temu gospostvu, sklepalo z desetinskimi zavežanci zakupne pogodbe za dobo 6 let. Zakupnino so morali plačati letno na dan sv. Janeža (24. junija). Tako sta morala Blaž Smrečnik in Matija Burja iz Snovika, za zakup desetine od svojih zemljišč (od snopov, krompirja in od prirastka živali) plačati, prvi 8, drugi pa 11 gld. letno. Zakupnino pa sta morala v tej višini plačati tudi v primeru, če bi bil zaradi slabe letine ali elementarnih nesreč poljski pridelek zmanjšan ali pa povsem uničen.«¹⁹

Med bolj osovražene novosti 18. stoletja je spadala splošna vojaška obveznost, ki je v času Marije Terezije (vl. 1740-1780) in Jožefa II. (vl. 1765-1890) v habsburških deželah nadomestilo najemniško vojsko. Vojška obveznost je bila dosmrtna, vendar ne tudi splošna. Različne klasifikacije prebivalstva in izjeme pri služenju so poskrbele, da so v vojsko odhajali predvsem ekonomsko slabše stoječi mladi moški, ki niso opravljali kakega za državo posebno pomembnega poklica in tudi niso imeli sredstev, da bi se služenju izognili z odkupom. Čeprav je vojaška služba dosmrtna, so vojake po nekaj letih služenja spustili domov in jih vpoklicali le v primeru vojne.²⁰ Številni kmečki fantje so se službi skušali izogniti z begom oz. skrivanjem po gozdovih. Tovrstni ubežniki so se pogosto združevali v skupine, ki so se preživljale predvsem s plenjenjem. Ljudje so jih poimenovali »rokovnjači«. **Ivan Jerič** iz Buča je o njih zapisal, da so rokovnjači

»/.../ nastali iz mladih fantov, ki bi morali biti v sedemletni vojaški cesarski službi, zato so se v mladih letih poskrili v gozdove. Bili so menda neobriti, neostriženi, tako, da so izgledali grozni in napadalni in za domače ljudi celo roparski.«²¹

Rokovnjači so bili precej skrivnostna družčina. V Jurčič-Kersnikovih **Rokovnjačih** o njih beremo, da so *»imeli svojo staro dobro organizacijo, opirajočo se na strogo disciplino in vražno vero. Imeli so redne glavarje, znali so svoje mreže razpletati po celem deželi, in tisti, ki so bili v zadrugo popolnoma sprejeti, imeli so celo svoj jezik, to je, mnogo besedij med seboj ustanovljenih, kateri nihče drug v njih pomenu ni razumel.«²²*

19. Žontar, str. 60.

20. Stergar, 452.

21. Kotnik, str. 43.

22. Jurčič, Josip; Janko Kersnik. 1882. *Rokovnjači: historičen roman*. Ljubljanski Zvon, str. 9.

»Izginjanje« vojaških obveznikov je bil vse do uvedbe orožništva sredi 19. stoletja zelo pogost pojav. Oblasti so v uradnih naznanilih objavljale celo sezname pogrešanih fantov, in jim postavljale rok, v katerem naj se zgledajo pri pristojnih vojaških oblasteh. V zvezi s tem je nastala **verjetno najstarejša omemba Snovika v časopisju**. Leta 1828 je *okrajna gosposka* (*Bezirksobrigkeit*) kamniškega nabornega okraja s sedežem v Mekinjah, v uradni prilogi nemškega *Laibacher Zeitung* – torej tedanjem uradnem listu, objavile enega takšnih seznamov vojaških obveznikov rojenih v letih 1798–1808. Seznam, ki se nanaša na področje kasnejšega Kamniškega okraja,²³ obsega kar **252** imen vojaških obveznikov, za katere oblasti niso vedele kje se nahajajo. Nekateri med njimi so bili pogrešani že več kot 10 let. Nedvomno se jih je vsaj nekaj od njih pridružilo rokovnjačem. Na seznamu najdemo tudi Janeza Kališa (*Kallisch Johann*) iz šmartinske fare, živečega v

SLIKA 6 | Pogled na Podbevško peč (1.190 m) iznad vasi Poljana. FOTO: A. K.

Snoviku, pri hiši št. 4. Morda ni šlo za katerega od domačih, saj so se pri tej hiši tedaj pisali Smrečnik (*Smretschnik*).²⁴ Tudi zanj je navedeno, »*unwissend wo— neznano kje*«.

V Tuhinjski dolini obdobje rokovnjaštva ni pustilo globokih sledi. Še vedno pa je ohranjeno izročilo, da so nekdanje v skalni vdolbini pod 1190 me-

23. Tvorba upravnih okrajev se je v avstrijski državi razvila neposredno iz nabornih okrajev, katerih začetki na Kranjskem segajo v 80. leta 18. stoletja (Vilfan, Pravna, str. 378).

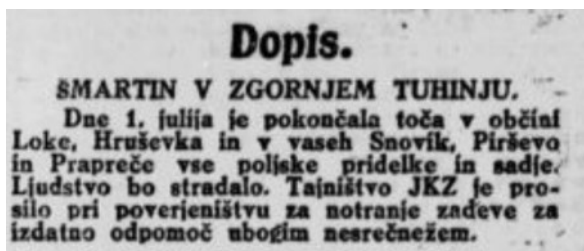
Upravne okraje so ustanovili leta 1849 (Vilfan, Pravna, str. 447-448).

24. SI AS 176 *Francisejski kataster za Kranjsko*, k. o. Loke, Protocoll der Grund-Parcelen der

trov visoko Podbevškovo pečjo, torej v hribih nad Snovikom, bivali neki ljudje, menda ubežniki.²⁵ Lahko bi šlo za oddaljeni odmev rokovnjaških časov.

Kasnejše omembe Snovika v 19. stoletju so večinoma povezane z različnimi dogodki, ki odražajo socialne razmere na slovenskem podeželju 19. stoletja. V 19. stoletju avstrijska država občasno poseže v življenje posameznikov tudi z namenom obvarovanja njihovega premoženja. Ljudje, ki so zapadli v kako odvisnost (npr. alkoholizem, igre na srečo ipd.) so se sami le stežka rešili iz težav, ki so si jih nakopali. Znane so zgodbe, ko so na primer zaradi pijače prišle »na boben« cele kmetije. Septembra 1855 v *Amtsblatt zur Laibacher Zeitung* (uradna priloga *Laibacher Zeitung*) najdemo naznanilo, da je Deželno sodišče v Ljubljani (k. k. Ladesgericht) Matijo P. iz Snovika »als *Verschwender* zu erklären befunden«, torej razglasilo za zapravljivca in mu za skrbnika (als *Kurator*) določilo Janeza Burjo, ki je bil prav tako doma iz Snovika.²⁶ Na ta način so preprečili, da bi zapravljivčeva kmetija in z njo morda tudi njegova družina, doživela popoln polom. Kmetje seveda niso propadali le zaradi zapravljivosti. Pogosto niso zmogli plačevanja dajatev, včasih so sprejemali tudi slabe poslovne odločitve, včasih jih je prizadela višja sila. Vabila na javne dražbe zemljišč zadolženih tuhinjskih kmetov v nemškem in slovenskem časopisju tistega časa niso redka.

V drugi polovici 19. stoletja se kmetje udeležujejo tudi v političnem življenju. Po občinskih volilnih redih iz leta 1863 v monarhiji veljala splošna volilna neenakost glede na davčni cenzus - največ kandidatov v občinskih odborih so lahko izvolili volivci, ki so plačevali več davka, najmanj pa tisti, ki so plačevali najmanj, čeprav so bili slednji pogosto po številu med prebivalstvom v večini. V podeželski občini Loke, ki je obsegala ozemlje istoimenske katastrske občine, so tako volivci na volitvah leta 1900 za župana

SLIKA 7 | Novica
o toči v Tuhinjski
dolini v Domoljubu,
17. 7. 1920.

Gemeinde Laake.

25. Podbrežnik, Kotnik.št. 273.

26. Amtsblatt, str. 647

znova potrdili Janeza Plahutnika, posestnika s Potoka, za člana občinskega sveta pa sta bila izvoljena Urh (*Ulrich*) Burja iz Snovika in Bartolomej Zalaznik z Velike Lašne.²⁷

Pri višji sili je šlo najpogosteje za vremenske ujme, zaradi katerih se Snovik večkrat pojavi v časopisju. Že omenjena povodenj iz leta 1805 je ljudem ostala tako v spominu, da je časopisje je ob 100-letnici znova pisalo o njej. V letih pred II. svetovno vojno je območje Tuhinjske doline večkrat prizadela huda toča, Snovik je bil posebno prizadet v juliju 1920²⁸ in septembru 1936.²⁹

Snovika se je dotaknila tudi I. svetovna vojna. Januarja leta 1921 je Deželno sodišče v Ljubljani začelo postopek, da se za mrtvega razglasi 37-letni Janez Hribar, posestnik iz Snovika. Vpoklican je bil leta 1915 in sicer k 7. lovskemu bataljonu, v 2. stotniji, namenjeni na italijansko fronto. Kasneje je bil očitno premeščen na zahodno fronto. Junija 1918 naj ga bi ubila granata v soteski La Schlucht v Vogezih.³⁰

Marca 1935 je območje Snovika prizadel gozdni požar, ki sta verjetno med igro zanetila dva 12-letna fantiča. *»Ko sta videla, da je močan veter razpihal požar na vse strani, sta pobegnila in se iz strahu pred kaznijo skrila. Zažgala sta posestniku Antonu Burji velik gozd. Uničen je v obsegu 1 ha ves mlad nasad smrek, bukovja in drugega drevja.«* Prestrašena fanta so seveda našli, posestnik pa je v požaru utrpel 10.000 dinarjev škode.³¹

Mnogo redkejša so bila poročila o srečnih dogodkih. Oktobra leta 1926 list *Domoljub* poroča, da bosta 24. oktobra tega leta, zlato poroko praznovala že omenjeni lokalni politik Urh Burja in njegova žena Ana Jaševc.³²

Druge svetovna vojna je bila tudi za Snovik tragičen čas. Vas se je sicer izognila požigu, ki je doletel npr. Sovinjo Peč ali bližnje Kočevo, vseeno pa je niso obšli žalostni dogodki. Med prebivalci Snovika je terjala življenji dveh mladih mož: že leta 1941 je kot vojak jugoslovanske

27. Laibacher Zeitung. 1900. št. 47, str. 367.

28. Domoljub, 1920, str. 273.

29. Jutro, 1936, str. 3.

30. Uradni list, 26.01.1921.

31. Jutro, 1935, str. 8.

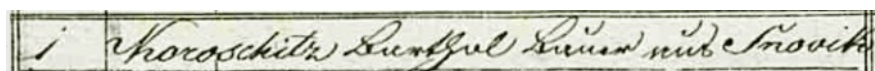
32. Domoljub, 1926, str. 670.

vojske padel Alojz Mali, leta 1943 pa kot žrtev revolucionarnega nasilja Stanislav Burja.³³ Leta 1944 so Nemci v Snoviku ustrelili 8 ujetih partizanov, med njimi 2 partizanki. Spomenik ustreljenim je bil postavljen leta 1980 južno od vasi, pri mostu čez potok.³⁴ Preko Snovika je tekla tudi stalna partizanska pot med Tuhinjsko dolino in Štajersko.³⁵

Podatki o številu prebivalcev Snovika so na voljo šele od 2. polovice 19. stoletja dalje. Že po Franciscejskem katastru je bilo leta 1826 v vasi le pet hišnih številk, kar se ni spremenilo do sredine 20. stoletja. Leta 1869 so v vasi našeli 38 prebivalcev (19 moških in 19 žensk),³⁶ leta 1884 so jih našeli 39 (21 moških, 18 žensk),³⁷ leta 1890 je bilo v vasi 38 oseb (22 moških, 16 žensk)³⁸ in leta 1900 41 (17 moških, 24 žensk)³⁹. Leta 1910 so v Snoviku našeli 38 (14 moških, 24 žensk)⁴⁰, leta 1931 je bilo prebivalcev 47 in enako število leta 1939.⁴⁰ Pri podatkih o številu prebivalstva konec 19. stoletja je opazno postopno upadanje števila moškega prebivalstva v primerjavi z ženskim. Skoraj gotovo je upad povezan z izseljevanjem in delom na tujem. **Najmanj prebivalcev je imel Snovik v popisu leta 1961**, ko je v kraju prebivalo le 27 prebivalcev (17 moških in 10 žensk).⁴¹ Danes, 80 let kasneje, ima Snovik okrog 65 prebivalcev,⁴² ki živijo v 20

- Hišna št. 5, Koncilija Jakob, kmet iz Snovika. | *Konzillia Jakob Bauer aus Snovik*

- Hišna št. 1, Korošic Bartol, kmet iz Snovika. | *Koroschitz Barthol Bauer aus Snovik*

33. Šuštar, str. 50.

34. Vodnik, str. 39.

35. Vertovšek, str. 375.

36. Orts-Repertorium

37. Special-Orts-Repertorium, 1884.

38. Special-Orts-Repertorium, 1894

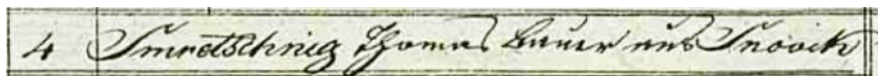
39. Gemeindelexikon, str. 156.

40. Splošni pregled, str. 112.

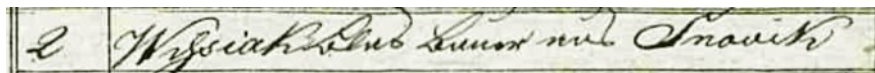
41. https://www.stat.si/publikacije/popisi/1961/1961_4_02.pdf (zajeto 16. 5. 2022)

42. *Prebivalci, občine in naselja, Slovenija, 1. januar 2021*, dosegljivo na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9578> (zajeto 11.5.2022).

43. <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/05F4005S.px/table/>

- Hišna št. 4, Smrečnik Tomaž, kmet iz Snovika. | *Smretschnig Thomas, Bauer aus Snovik*

- Hišna št. 2, Bizjak Blaž, kmet iz Snovika. | *Wissiak Blas, Bauer aus Snovik*

- Hišna št. 3, Burja Primož, kmet iz Snovika. | *Wurja Primus, Bauer aus Snovik*

gospodinjstvih.⁴³

V zvezi s prebivalstvom Snovika, so zanimivi imena in priimki snoviških posestnikov, kot jih najdemo v spisovnem delu *Franciscejskega katastra leta 1826*.⁴⁴

Podobi vaškega jedra na grafičnih mapah Franciscejskega (1826) in Reambulančnega katastra (1868)

nam kažeta precejšno preobrazbo, ki jo je vas doživela v 40 letih, kolikor je minilo od nastanka prvega katastra do drugega. *Franciscejski kataster* nam v letu 1826 kaže vas, v kateri so bile, z izjemo ene - Bizjakove hiše, vse zgradbe lesene. V naslednjih štiridesetih letih so prebivalci Snovika vas očitno povsem prezidali, saj grafična mapa *Reambulančnega katastra* iz leta 1868 kaže vas, v kateri so zidane vse stanovanjske hiše in mlin. Lesena so ostala le še manjša gospodarska poslopja, najverjetneje kašče. Podobne posodobitve kažejo katastrske mape tudi v večini drugih vasi Tuhinjske doline, vendar le malo kje tako v celoti. Roka neznanega uradnika je v Reambulančnem prikazu Snovika enkrat po letu 1868 dorisala še dve novi zidani poslopji na jugovzhodni strani vasi in sicer na novi parceli, ki je nastala iz parcel, ki sta v katastru leta iz 1826 nosili številki 413 ter 450 in sta pripadali kmetoma Smrečniku in Burji. Danes nosi ta, po letu 1868 nastala domačija, hišno številko Snovik 1.

SLIKA 7 | *Snovik na katastrski
mapi Franciscejskega katastra
(1826).*

Lastniki hiš so bili naslednji:

- št. 24: Konzillia, Jakob ,
- št. 25: Smretschnik, Thomas ,
- št. 26: Wurja, Primus,
- št. 27: Wissiak, Blas
- št. 28: Koroschitz, Bartholl.

*Edina zidana hiša je obarvana rdeče
(št. 27).*

SLIKA 8 | *Snovik na katastrski mapi
Reambulačnega katastra. (1868).*

*Prikaž kaže, da je sredi 19. stoletja prav
vseh 5 snoviških gospodarjev prežidalo svoje
hiše in večino gospodarskih poslopij. Na
spodnjem delu slike vidimo naknadno vrisa-
no novo domačijo, ki so jo najverjetneje doda-
li v 70. ali 80. letih 19. stoletja.*

Pojavljanje novih domačij je bilo v drugi polovici 19. stoletja zelo pogosto. Povezano je z dokončno ugasnitvijo fevdalizma in zemljiško odvezo leta 1848. Z zemljiško odvezo je kmet postal dejanski lastnik svoje zemlje in je lahko z njo prosto razpolagal, jo v celoti ali v delih prodajal, ali delil med potomce. Z deljenjem nekdanjih kmečkih posesti, ki so izvirale v srednjeveških hubah, je na našem območju nastalo veliko število malih posesti, ki pogosto niso več zadoščala za preživetje. Sicer se je v večini primerov ohranjal običaj, da je kmečko posest prevzel le eden od potomcev, ki je nato preostalim dedičem izplačal *odpravščino*. Odpravščine niso določili na podlage resnične vrednosti zapuščine, ampak na podlagi posebne cenilne vrednosti, ki je bila znatno nižja. Zelo pogosto so starši svojim potomcem kmečko posest predali že za časa življenja. Pri tem so si z izročilno pogodbo običajno precej natančno izgovorili svoj »*kek*« ali ločeno hišico, pa tudi oskrbo in prehrano do smrti.⁴⁵ Interes države in samih kmetov je nedvomno bil, da kmečke posesti ne razpadejo na majhne krpe zemlje, od katerih bi bilo nemogoče živeti. Avstrijska država je v nekaterih deželah poskrbela, da je bila delitev kmečke posesti dovoljenja le s pristankom upravne oblasti. To je veljalo v vsej Avstriji, razen na Kranjskem, na Goriškem, v okrožju Beljak na Koroškem, v Istri in v Dalmaciji. Zato je bila drobitev kmečke posesti rana slovenskega kmetijstva, zlasti v ravninskih predelih in v nižjih hribovjih.⁴⁶

Odprava fevdalizma je slovenskega kmeta postavila v novo realnost kapitalističnih tržnih odnosov, ponudbe in povpraševanja na trgu kmečkih produktov. V novi realnosti se je kmečki prebivalstvo znašlo zelo različno: niso bile vse kmetije enako donosne in tudi ne vsi kmetje enako dobri gospodarji. Pogosto so lastniki svojo zemljo prodajali. V Tuhinjski dolini je bil proces delitve kmečke posesti (z dedovanjem ali odprodajo zemljišč) prisoten predvsem v dolinskih območjih, kjer so se od večjih posesti z odkupi, delitvami in dedovanji odpadala predvsem manjša zemljišča, katerih lastniki v veliki meri niso mogli več živeti le od zemlje, ampak so dodatni vir zaslužka našli v kamniških tovarnah, obrti, delu pri velikih kmetih in v tujini. Velike kmetije v višje ležečih predelih so večinoma v celoti prehajale iz generacije v generacijo. Snovik za naseljevanje očitno ni bil posebno vabljiv, saj je bilo število gospodinjstev še leta 1948 samo pet.⁴⁷ II

tableViewLayout2 (zajeto 16. 5. 2022)

44.SI AS 176 *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Loke, *Alphabetisches Verzeichniss der Grund-Eigenthümer der Gemeninde Laake*

45. Maček, str. 197.

46.Maček. Str. 196.

Viri in literatura

- **Amtsblatt** zur Laibacher Zeitung (12.10.1855), številka 234.
- **Bizjak**, Matjaž. 2016. *Srednjeveške računske knjige za Slovenijo 1*, str. 50.
- **Domoljub**: slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo (14.07.1920), letnik 33, številka 28.
- **Domoljub**: slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo (21.10.1926), letnik 39, številka 42.
- **Ecclesia** catholica, Jure Volčjak, Maja Sužnik, Tone Krampač, Miha Kosi, in Janez Mlinar. 2020. *Listine Nadškofjskega arhiva Ljubljana: 1140-1500*. Ljubljana: Nadškofija.
- **Gemeinde-** und Ortschaftsverzeichnis der an den Reichsgau Kärnten angegliederten befreiten Gebiete Oberkrains und Unterkärntens. 1942. Verlag der Publikationsstelle Wien.
- **Gemeindelexikon** von Krain, Verlag der K.K. Hof- und Staatsdruckerei, Wien, 1905.
- **Hvale**, France. 2011. *Na Sela gremo!* (tipkopis, hrani Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik).
- **Intelligenzblatt** zur Laibacher Zeitung (20.09.1828), številka 113, str. 555.
- **Jutro**: ponedeljska izdaja. Konzorcij Jutra, 13.09.1936.
- **Jutro**: dnevnik za gospodarstvo, prosveto in politiko. Konzorcij jutro, 31.03.1935.
- **Koblar**, Anton. 1896. *Regesti listin farnega arhiva v Kamniku*, v Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. Ljubljana: Muzejsko društvo za Kranjsko, Let. 6.
- **Kos**, Dušan. 2003. *Bleske zlate krone: gospodje Svibenski : kratka zgodovina plemenitih nasilnikov*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU.
- **Kosi**, Miha, Matjaž Bizjak, Miha Seručnik, Jurij Šilc, Marko Snoj, Peter Stih. 2016. *Historična topografija Kranjske (do leta 1500)*. Ljubljana: Založba ZRC, str. 920. (dosegljivo na: http://topografija.zrc-sazu.si/sht/files/SHT-Kranjska_web.pdf, zajeto 28. 4. 2022).
- **Kotnik**, Irena. 2007. Sodobna Slovstvena Folklor v Zahodnih Vaseh Tuhinjske Doline: Z Vidika folklorizacije, 2007, str. 43.
- **Laibacher Zeitung** (27.02.1900), številka 47.
- **Letopis** ljubljanske nadškofije (1808), letnik 3, številka 1., str. 26.
- **Maček**, Jože. 2020. *Zgodovina slovenskega agrarnega prebivalstva*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

- **Milkovicz**, Wladimir, Beiträge zur Rechts- und Verwaltungsgeschichte Krains, Mittheilungen des Musealvereines für Krain 2 (1889).
- **Orts-Repertorium** des Herzogthums Krain. I. Kleinmayr & F. Bamberg, 1874.
- **Otorepec**, Božo. 1985. *Iz najstarejše zgodovine krajev v kamniški občini*. Kamnik
- **Pintar**, Luka (1912). O krajnih imenih. Ljubljanski zvon, letnik 32, številka 32.
- **Podbrežnik** Vukmir, Breda, Irena **Kotnik**. 2009. Čuden prečudež: folklorne in druge pripovedi iz Kamnika in okolice. Celje: Celjska Mohorjeva Družba.
- **Snoj**, Marko. 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan.
- **Special-Orts-Repertorium** von Krain, A. Hölder, Wien, 1884.
- **Special-Orts-Repertorium** von Krain. A. Hölder, 1894.
- **Spezialortsrepertorium** der Österreichischen Länder, Spezialortsrepertorium von Krain (1919), Verlag der Deutschösterreichischen Staatsdruckerei, Wien.
- **Splošni** pregled dravske banovine. 1939. Kraljeva banska uprava dravske banovine, Ljubljana.
- **Stergar**, Rok. 2018. "Uvedba Vojaške Obveznosti in Druge Terezijanske Vojaške Reforme." Marija Terezija: Med Razsvetlenskimi Reformami in Zgodovinskim Spominom, ur. Miha Preinfalk in Boris Golec, ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa; Založba ZRC, str.. 451–62.
- **Šuštar**, Milan. 1998. *Zbornik žrtev 2. svetovne vojne v občini Kamnik*. Kamnik: Občina.
- **Uradni list** Narodne vlade SHS v Ljubljani. Delniška tiskarna, 26.01.1921.
- **Verstovšek**, Zvone. 1961. *Partizanski kraji na Kamniškem*, v Kamniški zbornik. Občina Kamnik, str. 351-386.
- **Vilfan**, Sergij. 1985. *Prisilnost tubinjske ceste, njen konec in gospodarsko nazadovanje Kamnika*. Kronika. 33: 2-3, str. 99-105.
- **Vilfan**, Sergij. 1996. *Pravna zgodovina Slovencev : [od naselitve do zloma stare Jugoslavije]*. V Ljubljani: Slovenska Matica.
- **Vodnik po poti spominov** NOB Občine Kamnik. 1988. s. n..
- **Zika**, Ivan, 1963. *Vremenska katastrofa pred 190 leti*, Kamniški občan, letnik 2, št. 10-11, str. 8. Obletnica v naslovu članka je napačna, namesto pred 190 bi morali pisati »pred 160 leti«.

- **Zika**, Ivan. 1963. *Kronika Franca Mihaela Paglovca*, v Kamniški zbornik, letnik 9.
- **Zika**, Ivan; **Malešič**, France. 2011. 750 let mesta Kamnika: iz kamniške zgodovine. Kamnik: Studio Dataprint.
- **Žontar**, Jože. 1985. *Kamniško območje od srede 18. do srede 19. stoletja*. Kamnik: 1229-1979, 56–64.

Arhivski viri

- SI AS 176 *Franciscejski kataster za Kranjsko*, k. o. Loke in k. o. Znojile.
- SI AS 181 *Reambulančni kataster za Kranjsko*, k. o. Loke in k. o. Znojile.

Joži Urankar

Snovik v Tuhinjski dolini

Splošen opis

Od Kamnika proti Štajerski vodi pot po Tuhinjski dolini. Med hribovjem, ki jo obdaja, vodi več poti v stranske doline. Kar osem jih je. Levo od vasi Potok ob potoku Snovišek se dva kilometra razteza Snoviška dolina. Lepa, ravna, obdana z zelenimi griči: Žubejev grič, Goben hrib, Prapreška reber in Podbevškove peči. Na koncu med njimi se nahaja vas Snovik. V štirinajstih domovih prebiva 66 vaščanov.

Kmetije se ukvarjajo z govedorejo, konjerejo, kozjerejo, gozdarstvom, odajo mleka Ljubljanskim mlekarnam in predelavo surovega mleka v skuto in jogurte. Nekaj je samostojnih podjetnikov, uslužbencev, šolarjev, malih otrok in kar precej upokoencev. V povprečju smo še »mladi«.

Vas krasi vaško znamenje Marije z detetom. Zanimivo je, da smo to Marijo kupili od Hvaletovega Pavleta v Šmartnem. Podedoval jo je po »Anžikovčevih« iz Seliš. Stara je bila 50 let. Skrivali so jo na podstrešju pred takratno oblastjo. Molili so pred njo in jo zopet pokrili z rjuho. Morate vedeti, da je bilo v tistih časih kar nekaj cerkva, kapel in križev porušenih.

Nekaj posebnega so tudi obcestne svetilke. V starinskem stilu. Mnogi sprehajalci to opazijo in pohvalijo. Janez Urankar poskrbi, da za vse praznike na njih plapolajo slovenske zastave. Večino del je bilo opravljenih s strani vaščanov, Zarje KOVIS in sredstev za celovit razvoj podeželja (CRPOV),

Marijina kapelica v Snoviku.

Foto: Andrej Kotnik, 2022.

pod vodstvom Ivana Hribarja. Mišljena je bila ureditev vaškega središča ob Bizjakovi lipi, kar pa se na žalost ni uresničilo. Infrastruktura je večinoma urejena, razen kanalizacije odpadnih voda.

Leta 1991 je KS Srednja vas začela izvajati rekonstrukcijo makadamske ceste Snovik – Potok. Delo se je izvajalo v treh delih. Uradno odpiranje ceste in blagoslovitev kapelice je bilo 25.6.1996 (žp. France Baloh). Prepotreben uvoz na Potoku pa šele 13.3.2015 (žp. Simon Lorber).

Električna žarnica je prvič posvetila 1951. leta, samo enofazni tok. Trofazni tok je bil napeljan 1961. leta. Vse večja poraba elektrike je zahtevala postavitev transformatorja, leta 1985. Hecno je bilo, ko je na »likofu« zmanjkalo elektrike. Še dobro, da smo povabili tudi električarje in so kljub dežju napačno tudi odpravili.

Prvi vodovod je bil napeljan leta 1968 (pod Mejačem). Zadnje vodno omrežje poteka od skupnega pirševskega zajetja (njihov višek) v »Smarešnikovi gmajni«, v vodohram Nad vasjo. Zanj skrbi Igor Urankar. Pri čiščenju vodohrama in zajetja vode mu pomagajo sovaščani. Skozi vas je urejena meteorna kanalizacija. Za vaško blagajno skrbi Alenka Štebe.

Telefonsko omrežje je vas pridobila leta 1992. Linija je napeljana iz Kamnika. Posodobitev z optičnim kablom je bila leta 2010.

Starih zgradb ni več, razen adaptirane »Smarešnikove« hiše, delno tudi vsa gospodarska poslopja: »Burjevo«, »Bizjakovo«, »Smarešnikovo« in »Kocjanovo«. Ob vznožju vasi, čez most, stoji obnovljena »Kocjanova paštla«. To je naš biser ostalin preteklosti in »Burjev pod« pri Janezu Urankarju, preurejen v notranjosti v starem stilu, v večnamenski prostor.

Ob potoku je bilo včasih devet mlinov. Prevelika obdavčitev po 2. svetovni vojni, vreme in čas so naredili svoje. Nadomešča jih Mala hidroelektrarna Urankar. Daje elektriko domačiji, višek v električno omrežje.

Lepo je urejena tudi regulacija potoka Snovišek. Sama sem opazovala, kako so sklesali kamne za »krone škarf«. Dela so potekala več let. Spominjam se, da so nekateri delavci odšli domov v Bosno med vojno 1992. leta in se nikoli več vrnili, ker so padli v boju v agresorski vojni.

Prednost življenja na vasi je v tem, da se med seboj dobro poznamo, si pomagamo in tudi družimo. Mladina ima srečanje ob »snoviški noči«, decembra postavitvi smreke pri kapelici in ob vstopu v Novo leto. Včasih smo zakurili kres na Bizjakovem vrtu in si voščili vse dobro v letu, ki prihaja.

ja. Vsako leto se veselimo obiska domačih malih in velikih maškar, da bo dobra letina.

Snovičani smo vedno radi prepevali. Novinar Matjaž Brojan je 2-krat posnel ubrano ljudsko petje za svojo radijsko oddajo. Žal je tudi to zamrlo. Pojavile so se nove oblike kulture, ustanovila so se razna društva. Tako da smo Snovičani »na novo zaživel« v sodelovanju pri dveh ansamblih, godbi, pevskem zboru, telovadbi, kulturnem, turističnem in gasilskem društvu, društvu podeželskih žena Tuhinjske doline, društvu upokojencev Motnik in še kaj bi se našlo. Na kratko, lahko rečem, da smo »pridni«. Časi se spreminjajo. Staro se umika novemu. Kar je tudi prav. Nostalgija pa vendar ostaja. Za vedno.

Kdaj je vas nastala, ne vemo. Prvotno se je imenovala Senovik. Po krstnih knjigah je Burjeva domačija stara dobrih 300 let. Tudi pisali so se Burja do leta 1922. Hišna imena so se včasih poimenovala največkrat po priimkih, legah ali drevesih. Skozi vas vodi pohodna evropska transversala in Jakobova pot.

Turizem

Mihela in Janez Urankar oddajata tri apartmaje »Jesenuc«. Pri Štebetu je gostilnica Izba, da obiskovalci niso »lačni in žejni«. Vsega tega ne bi bilo, če si nekaj zares ambicioznih ljudi: Ivan Hribar, Srečo Urankar, direktorica HKS Francka Fuggarjeva in tudi občina Kamnik, ne bi upalo (ne obupalo) postaviti Term Snovik, ki so našo vas ponesle v prepoznavnost celemu svetu. Hvala vam.

Vojno obdobje

Ne moremo mimo vojnih razmer, katerih udeleženci so bili tudi naši vaščani. V 1. svetovni vojni je Bizjakov gospodar padel na fronti. V 2. svetovni vojni je bil udeležen Smarešnikov ata France. Mobiliziran je bil v nemško vojsko. Od tam je pobegnil in se priključil partizanom. Po nekaj mesecih bojov je bil ranjen v jurišu na Pšajnovici. Poleg njega je bila smrtno ranjena bolničarka, ki mu je prišla v pomoč. To ga je preganjalo celo življenje. Tam je bil zajet, odpeljan in zaprt v Begunjah, kjer je 2-krat stal v vrsti za pobjo. Izbrali so vsakega drugega. Si predstavljate ta grozna doživetja? Imel je srečo, da je bil nazadnje obsojen na dosmrtni zapor. K sreči je bilo kmalu konec vojne in je kasneje doma prevzel kmetijo. Burjeva mama Lojzka, takrat še Kočevarska, pa je bila kurirka. Pri Bizjaku so domači partizani

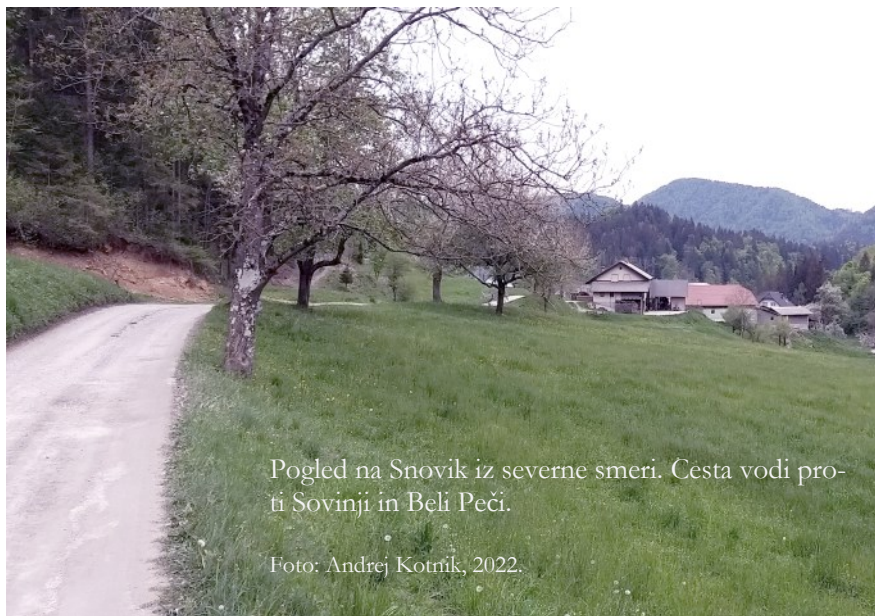
ubili Slavka. Imel je krajšo nogo, zato je šepal. Zagotavljal jim je, da bo doma pomagal, a so ga v veži ustrelili.

V Snoviku v gradu so bili postreljeni štajerski partizani. Ne vemo, zakaj so jih Nemci pregnali tako daleč. Eden je to morijo preživel, ponoči se je priplazil do Kocjana. Tam so mu pomagali. Takoj je odšel naprej. Kasneje so poizvedovali, kdo je to bil, a je padel v drugem kraju. Po vojni so posmrtno ostanke odpeljali v skupni grob na Prevoje v Tuhinju. Na mestu poboja je postavljeno spominsko obeležje.

V osamosvojitveni vojni je sodeloval Janez Urankar v bitki pri Trzinu. Zmeraj rečemo: »Nikoli več!«. A vedno se po nekaj desetletjih zgodba ponovi. Zakaj?

Zgodba o jezeru

Povedat' vam mor'm zgodbo o jezeru, k' je m'nde pod t'm naš'm grič'm. Sej z us'h brigov curla voda. V sak travn'k 'ma soj mučvirje. »Pr Brl'c« ja vol u jamo padu, k' so ural; je pa čiz neki cajta »kvambo« (volovsko vprego) čist' na drugmo konc v'n prnesv'. Ja, t'ko so nam povedal' starejš' l'dje. Če je to res, pa jest na vem.

Pogled na Snovik iz severne smeri. Cesta vodi proti Sovinji in Beli Peči.

Foto: Andrej Kotnik, 2022.

Priznanje, ki ga je družina Urankar prejela za zasluge v vojni za samostojno Slovenijo.

Foto: Mihela Urankar

Jožica Hribar

*Od odkritja tople vode in nastanka
Term Snovik do Kneippove
bosonoge poti*

CRPOV Snovik 1993 - mejnik v razvoju Snovika

Izvršni svet Občine Kamnik je vas Snovik vključil v program CRPOV — celostni razvoj podeželja in obnova vasi. Imenoval je delovno skupino, v sestavi: vodja, Ivan Hribar in člani: Judita Mlinar Kern, Bojan Mlakar, Dušan Jesenik, Albin Pirš in Peter Berlec. Skupina je skupaj z domačini sprejela dogovor, da se takrat poznana termalna voda koristi v turistične namene.

Termalna voda

Da je odkril toplo vodo, je pred desetletji pripovedoval vaški kovač Janez Kovač iz Tuhinjske doline, in omenil, kako si je v njej ozdravil od revme zvite roke ter umiril želodčne težave. Da je voda zdravilna, je razširil ljudski glas. Ljudje so po vodo hodili s steklenicami, posodami, čebri ter uživali v zdravilnosti in blagodejnosti.

Od leta 1953 do 1990 je bilo na območjih Vasena in Snovika izvedenih 15 raziskovalnih vrtin za koriščenje termalne vode pod vodstvom KS Srednja vas in Občine Kamnik. Zadnja, 15. vrtina je bila narejena v Snoviku.

Leta 1990 se je projekt opustil. To je bil le še ena zgodba o neizkoriščenem slovenskem zakladu.

A nekaterim, predvsem domačinu Ivanu Hribarju ta odločitev ni dala miru. Niso verjeli, da bi bila voda neaktualna, saj so po njo toliko let hodili ljudje od blizu in daleč in z njo imeli le pozitivne izkušnje. V nadaljevanju pa sta bili izvedeni še vrtini v vasi Potok pod vodstvom Zarje Koviš Kamnik. Od tam je bila v dolžini 1 km voda speljana po cevovodu do lokacije Term. Temperatura vode na vrtini je bila 30,6 stopinj, pretok vode pa 14 l/s.

Strokovnjaki iz Raziskovalnega centra Rogaška Slatina, ki so opravili fizikalno-kemične analize vode, so ugotovili, da je čista in visoko kvalitetna pitna voda, brez primesi, tako da vode ni potrebno posebej obdelovati. Bogata je z magnezijem in kalcijem. Večdesetletne izkušnje kažejo, da ima voda izredno dobre učinke pri zdravljenju želodčnih težav, kožnih bolezni in po poškodbah.

Voda ima blagodejne balneološke značilnosti, je primerna za pitje, kopanje, plavanje, masažo in terapijo.

»Ja, voda mi je pomagala, ko sem jo začel piti po nasvetu starejšega vaščana-kovača na Potoku, da naj pijem vodo, če ne želim, da mi zaradi rane na želodcu odrežejo pol želodca. Rekel je, da je njemu voda pomagala k ozdravitvi. Tako sem si vodo s Potoka nosil domov več kot eno leto in tudi popolnoma ozdravel. Nobenih želodčnih težav nimam več. Ko sem to povedal drugim in tudi zdravnikom, so me hvalili, kako uspešno se zdravi rana. To je bilo zaradi vode. Tako so ljudje začeli hoditi po vodo, nosijo jo do-

mov za pitje, pa tudi umivanje po različnih zlomih. Neka učiteljica iz Stranj pri Kamniku si je pozdravila celo luskavico na rokah, tako da se je vsak dan hodila k nam kopat ...» pripoveduje Srečo Urankar.

Zgodbo vode je potem z domačini in somišljeniki oživel in ekonomiziral Ivan Hribar, direktor Zarje Koviš, s svojo podjetniško in strokovno ekipo, ki je verjela v projekt in jim je bil projekt tudi energetski izziv. Zasnovali so ga v vseh fazah, od prvega posega, preko vseh izvedb do celovitega vodenja. Skupaj z domačini in družbeniki so to vodo pripeljali do uspešnega poslovanja podjetja najvišje ležečih term. Ta voda danes plemeniti celotni kamniški turizem in tudi omogoča, spodbuja in motivira cvetenje turizma in komplementarnih dejavnosti v Tuhinjski dolini ter celotni občini.

Postavitev pilotnega bazena

Ivan Hribar, je ob odprtju pilotnega bazena, 25.8.1994, predstavil podjetniško idejo Terme Snovik v nastajanju. Pilotni bazen je od leta 1994 do leta 2000 obratoval v poletnih mesecih in sprejel 70 000 kopalcev.

Odprtje pilotnega bazena 28. avgusta 1994.

FOTO: Jožica Hribar, zasebni arhiv.

Sočasno z obratovanjem pilotskega bazena so se opravljale tudi potrebne meritve in analize vode za potrditev in upravičenost projektne zamisli.

Sprejet je bil tudi ureditveni načrt PN 3 Snovik.

Ureditveni načrt Terme Snovik

Sprejet ureditveni načrt je obsegal naslednje etape:

1. ETAPA: izgradnja pokritega rekreacijskega bazena, izgradnja spremljajočih objektov ob bazenu, zunanjih parkirišč in razširitev mostu, ureditev in izgradnja prostora in objektov za piknik.

PODETAPA B: izgradnja prometne in energetske infrastrukture, izgradnja zdraviliškega in rekreacijskega objekta term, vključno z bazeni in zdraviliškega paviljona.

2. ETAPA: Izgradnja upravnega, gostinskega terasasto oblikovanega spalnega dela osrednjega objekta term, ter izgradnja teniškega parka in paviljona v severni prečni dolini ter sprehajalne pešpoti.

3. ETAPA: Izgradnja severnega paviljona spalnega dela ter naselje 4 apartmajskih objektov vključno s servisno cesto in pešpotjo z lesenim mostom ter gozdno cesto.

4. ETAPA: Izgradnja južnega paviljonskega spalnega dela.

Ustanovitev družbe Terme Snovik

Družba Terme Snovik Kamnik deluje od 17. aprila 2020. Ustanovili so jo štirje družbeniki: Občina Kamnik, Zarja Koviš, Srečo Urankar in Hranilno kreditna služba Domžale. Za direktorja novoustanovljene družbe Terme Snovik je bil imenovan Ivan Hribar. Danes je v družbi 26 družbenikov.

Družba je na podlagi pridobljenega gradbenega dovoljenja pristopila k izgradnji pokritega in zunanjega bazena ter spremljajočih objektov, zunanjih parkirišč, razširitev mostu, izgradnje ceste ter apartmajskega naselja. Investicijski program je predvideval financiranje investicije z dokapitalizacijo obstoječih in novih družbenikov ter dolgovanimi viri.

Razvoj Terme Snovik

Od leta 2001 do 2007 je bil zgrajen termalni kompleks z notranjimi in zunanjimi bazeni s hidroterapijami, svetom savn, restavracijo Potočko, recepcijo in wellness centrom ter apartmajsko naselje Hiše na robu gozda 4*, ki ima 370 ležišč, 74 apartmajev in 31 dvoposteljnih sob.

Terme so postale odlična destinacija, umaknjena od mestnega vrveža, tudi za organizacijo številnih dogodkov (poroke, pikniki, srečanja, praznovanja) in razvoj zelenega kongresnega turizma na obrobju Ljubljane. K temu pripomorejo sodobno opremljene dvorane, najnovejši večnamenski prostor

Tuhinjka, dva seminarska prostora Bor in Hrast ter večnamenski prireditveni šotor, ki stoji tik pri termah.

Projekt Terme Snovik je omogočil nova delovna mesta (v prvi fazi 15 delovnih mest, danes 70, ob končni realizaciji pa do 160 delovnih mest), dopolnilno dejavnost na kmetijah ter odpiranje novih storitvenih dejavnosti. Ponudba Terme Snovik je zelena, zdrava in aktivna, poslanstvo družbe je spodbujanje zdravega in aktivnega življenjskega sloga, skrb za okolje in dobro počutje gostov, krajanov in zaposlenih.

Investicija v izgradnjo Terme Snovik Kamnik je dala močan zagon turizmu in podjetništvu nasploh v Snoviku, Tuhinjski dolini in občini Kamnik.

Dograditev infrastrukture

Za izvajanje programa CRPOV kot celote je vsekakor pomembna tudi infrastruktura. Dograditev infrastrukture je tekla predhodno oz. istočasno z izvajanjem osnovnega programa – rekreativnega turističnega programa in sicer:

- izvedba javne razsvetljave, ki je bila usklajena z osnovno arhitekturo vasi in ima funkcionalen pomen (financiranje KS in sredstva CRPOV) ,
- regulacijo hudournika Snovičica v dolžini 400 m (financiranje KS in Direkcija za vodno upravo RS),
- dokončanje lokalne ceste v dolžini 1000 m Vaseno -Snovik.

Terme Snovik so zgradile:

- nov most čez potok Snovišek,
- biološko čistilno napravo,
- črpališče in vodohram za oskrbo s pitno vodo,
- postavitve transformatorske postaje.

Predlogi projektov CRPOV za družbeno okolje

V okviru projekta CRPOV so bili predlagani številni projekti:

- program izobraževanja v kmetijstvu, turizmu, gospodarstvu, gostinstvu,
- ohranjanje starih šeg, navad in običajev,
- družbeno življenje: etnološka sekcija, športna sekcija, kulturna sekcija,
- Snovik in njegova okolica: opis poti, sprehodov, cerkva, mlini
- varovanje, evidentiranje in ustvarjanje kulturne dediščine
- spodbujanje kulturne dejavnosti.

Za uresničevanje zgoraj navedenih projektov je bilo leta 2005 ustanovljeno Turistično društvo Tuhinjska dolina.

Turistično društvo Tuhinjska dolina

Turistično društvo Tuhinjska dolina je prostovoljno društvo, v katerega so vključeni lokalni prebivalci, pridružujejo pa se tudi člani drugih obstoječih društev na destinaciji. Poslanstvo Turističnega društva Tuhinjska dolina je povečanje prepoznavnosti in privlačnosti destinacije ter izboljšanje kakovosti življenja prebivalcev. Društvo si prizadeva za ustvarjanje sožitja generacij, skrb za naravno in kulturno dediščino ter ohranjanje tradicije. Organizirano je v šestih interesnih sekcijah: etnološka sekcija, sekcija za urejenost Tuhinjske doline, Godba Tuhinjska dolina, sekcija za pohodništvo in kolesarjenje, rokodelska sekcija in turistični podmladek.

Turistično društvo se aktivno povezuje z različnimi organizacijami in drugimi društvi. V letu 2019 je društvo s pomočjo razpisa pridobilo mobilni prireditveni prostor, ki pomeni veliko pridobitev za destinacijo z vidika organizacije dogodkov in drugih aktivnosti z zagotovljenim pokritim prostorom.

V letu 2020 je društvo pridobilo status nevladne organizacije in se vključilo v projekt Nevladne organizacije s potencialom, s pomočjo katerega bo tudi v prihodnje nadgrajevalo svoje delo.

LAS Srce Slovenija podpira lokalni razvoj

Las Srce Slovenije uresničuje nadaljnji razvoj projektov CRPOV. Z aktivnim vključevanjem prebivalstva v skupno načrtovanje in odločanje prispeva k razvoju podeželja in večji kakovosti življenja. Na podlagi dosedanjih objav javnih pozivov LAS-a so bili v izvedbi Turističnega društva Tuhinjska dolina realizirani naslednji projekti:

- promocija in prodaja produktov podeželja in nabava stojnic,
- ureditev 45 km tematskih pešpoti,
- telovadnica v naravi s fitnes napravami in vadbenimi elementi ob trim stezi,
- Postavitev mobilnega prostora z opremo.

V Termah Snovik so se z načrtnim delom in dialogom uveljavili kot nosilec trajnostnega turizma v Sloveniji.

Terme Snovik

Kneippova bosonoga pot

Lahko bi rekli, da ima v Kamniku knajpanje tradicijo – najprej v zdravilišču Kurhaus, zdaj v Termah Snovik. Tematska pot Kneippova bosonoga pot je produkt snoviških term in ekipe in je med nagrajenimi Naj tematskimi slovenskimi potmi.

Terme Snovik so v zadnjih letih razvile celovit pristop zdravega načina življenja po življenjski filozofiji Sebastiana Kneippa.

Svojo ponudbo raznovrstnih programov za še tako zahtevnega gosta, terapevtskih učinkov vode v notranjem bazenu ter prijaznih nastanitev so obogatili še s knajpanjem. S tem nadaljujejo tradicijo Kneippovega zdravilišča Kurhaus v Kamniku, kjer so že leta 1891 začeli z zelo uspešnim izvajanjem Kneippovih terapij. Javno kopališče, ki ga je ustanovil Anton Prašnikar, je stalo na sotočju Nevljice in Kamniške Bistrice. Metode knajpanja so bile zelo uspešne, zato je obisk tega kopališča javno priporočal celo sam Sebastian Kneipp, izumitelj knajpanja. Ker si je sam že v mladosti s kopanjem v hladni Donavi pozdravil tuberkulozo, se je odločil, da bo življenje posvetil zdravljenju ljudi na naraven način. Kneipp, nemški duhovnik, hidro in fito-terapevt, je postavil sistem petih stebrov za ohranjanje zdravja telesa in duha: voda, zelišča, gibanje, prehrana in zdrav življenjski slog.

V Termah Snovik je tako vsak dan Kneippov dan.

Vsa Kneippova načela za zdravje telesa in duha so preko petih stebrov v termah vpleti v celovito ponudbo, ki je že od samega začetka prijazna ljudem in okolju.

Voda

»Če obstaja zdravilo zame, potem je to voda.«

Sebastian Kneipp

Voda je element, po katerem je Kneipp najbolj poznan. Razvil je celovit sistem zdravljenja s hidro- in balneo terapijo, kombinacijo vroče in hladne vode. Voda učinkuje na kožo s toplotnimi, kemičnimi in mehanskimi dražljaji, ki sprožijo procese, s katerimi organizem uravnava osnovne funkcije telesa in spodbuja delovanje različnih organov. Kot vodno terapijo Kneipp uporablja umivanje, oblive, kopeli, ovitke ter obkladke, inhalacije in pitje. Če Kneippove metode vodnih terapij združimo z zdravilno snoviško termalno vodo, bogato s kalcijem, magnezijem in različnimi rudninami, dobi-

mo odlično podlago za zdravo in dolgo življenje. Voda v termah je primer-na za plavanje in pitje, blagodejno vpliva na kosti, kožo in prebavo.

Gibanje

»Nedajavnost slabi, vaja krepi, čezmerna obremenitev škoduje.«

Sebastian Kneipp

Plavanje v termalni vodi, vodene aktivnosti, pohodi po označenih poho-dniških poteh, kolesarjenje, vaje na fitnes napravah in trim stezi. Pohodi do izvira termalne vode, fitnes v naravi, trim steza, kolesarjenje z možnostjo izposoje električnih koles v termah, za pohode so na voljo tudi palice za nordijsko hojo.

V termah spodbujajo bosonogo hojo na treh bosonogih poteh. Pomislite, kdaj ste nazadnje hodili bosi, pa ne doma na bleščečem parketu, ampak po travniški ali gozdni preprogi, da doživite povezovanje z naravo. Majhne mišice stopala se tako krepijo na mehkobi trave, lubja, zemlje, peska, tudi vodnih kamnov, v mimoidočem potoku lahko štorkljasto postopate in spoznate Kneipp oblike z njihovimi usposobljenimi Kneipp vodniki. Nji-hova 3,2 km dolga bosonoga pot, ki je bila leta 20218 nagrajena kot Naj tematska pot, bo prebudila vse vaše čute. Program bosonogega doživetja vključuje spoznavanje s Kneippovo življenjsko filozofijo, naravno reflek-sno masažo, preizkus Kneippovih hidroterapij, okusno Kneippovo prese-nečenje (Kneipp malica), vodeno sprostitev in test vseh petih čutil (vonj, vid, sluh, tip in okus).

Prehrana

»Od vsakega nekaj, ne premalo, a tudi ne preveč.«

Sebastian Kneipp

Prehrana po Kneippu je enostavno dobra – polnega okusa, raznolika, pol-novredna in sveža. Pri pripravi daje Kneipp poudarek sezonskim in lokal-nim izdelkom in živlom rastlinskega izvora. Majhni obroki večkrat na dan varujejo prebavila in preprečujejo napade lakote. Uživanje hrane naj bo povezano s pozitivnim doživetjem, veseljem in z užitkom. V Termah Sno-vik dajejo prednost lokalno pridelani hrani in sezonskim jedem, v vsako-dnevno ponudbo restavracije Potočka vključujemo posamezne elemente zdrave prehrane, v ponudbi so tudi Kneipp zajtrki in Kneipp vitalni meniji za kosilo.

Zelišča

»Za vsako bolezen raste zel.«

Sebastian Kneipp

V Termah Snovik imajo na zeliščnem vrtu okoli 30 vrst zelišč in začimb, ki jih uporabljajo za osveščanje obiskovalcev, za čaj in kot dodatek pri pripravi jedi. S povezovanjem s Turističnim društvom Tuhinjska dolina pripravljajo tudi delavnice spoznavanja in uporabe zelišč.

Z namenom krepitev lokalne identitete želijo gostom in obiskovalcem predstaviti ponudbo lokalnih kulinaričnih izdelkov ponudnikov iz okolice. Ljubiteljem dobre lokalne hrane pa ob sobotnih večerih pripravljajo slovenske večere s tradicionalnimi okusi Tuhinjske doline in Kamnika (tuhinjska postrv iz lokalne ribogojnice Nevljica, firštov golaž s tuhinjsko filo).

Zdrav življenjski slog

»Ostati zdrav in dolgo živeti je želja večine ljudi, zelo malo pa jih je pripravljenih za to tudi kaj narediti. Če bi ljudje vsaj polovico skrbi namenili temu, kako ostati zdrav in zdravo živeti, bi jim bila polovica njihovih bolezni prihranjena.«

Sebastian Kneipp

Ta element povezuje druge štiri elemente v zaključeno celoto življenja v ravnovesju, prisotnosti in v sožitju z naravo. Sebastian Kneipp se je zavedal pomembnosti reda in urejenosti v duševnem zdravju ljudi. Z upoštevanjem zdravega življenjskega sloga bo naše življenje v ravnovesju, lažje bomo prenašali vsakodnevni stres. Vsak izmed nas se sreča s pomanjkanjem energije zaradi hitrega življenjskega tempa in stresa. Takrat je čas za globoko sprostitvev, umiritev in regeneracijo telesa na vseh ravneh. Postavite zdravje vašega telesa na prvo mesto in se prepustite Kneippovim tretmajem, zvočnim kopelim in številnim masažam tudi z zelišči za popolno sprostitvev.

V termah že otroci spoznavajo knajpanje

Otroci se pri nas poleg zabave na bazenu in osvajanju plavalnih tehnik prelevijo v prave raziskovalce, vedoželjneže in ustvarjalce. Pri aktivnostih pa se jim pridruži še palček Snoviček in tako je družba popolna. Kakšno veselje nastane, ko se skupaj bosonogo odpravijo na pot in se poučijo o zdravi prehrani z izdelavo zabavnega sadja. Marsikatero vragolijo ušpičijo skupaj.

VIRI:

- Krušič, M., Skoberne, P., Zupan, G., Gosar, A., Jeršič, M., & Mikuž,

- J. (Eds.). (1995). *Slovenija, Turistični vodnik*. Mladinska knjiga.
 - Orožen Adamič, M., Perko, D., Kladnik, et al. (1995). *Krajevni leksikon Slovenije*. DZS.
 - *Kamniški zbornik*. (1963). Občina Kamnik.
 - *Kamniški zbornik*. (1969). Občina Kamnik.
- Klemenčič, V. (1952). Agrarna geografija Tuhinjske doline. *Geografski vestnik*. Str.76.
- Ureditveni načrt Terme Snovik in drugo interno gradivo CRPOV SNOVIK
 - Farna kronika Šmartno v Tuhinju . 1861-1961

Breda Podbrežnik Vukmir

Od revnega tkalčevega sina do dobrotnika človeštva

»Trdno zaupam, da bo moj način pomagal zdraviti ljudi in zadovoljevati zdravnike, če ga bomo prav razumeli in uporabljali.

Želim, da bi se moj način zdravljenja ohranil nepopačen, kar si je tudi zgoraj omenjeno zdravniško društvo postavilo za svoj glavni cilj! Če komu pri zdravljenju bolnikov ne zadostuje voda in želišča, ta že s tem dokazuje, da teh sredstev ne pozna prav, to so mi tudi najodličnejši vodni zdravniki potrdili vsi do kraja. Da voda in želišča zadostujejo, nam dokazujejo tisoči bolnikov, ki jim vsa zdravila niso mogla več pomagati, pa so tukaj povečini našli olajšanje ali popolno ozdravljenje in ga najdejo še danes. Za smrt pa kajpada niso odkrili še nobenega želca in tudi voda ji ni kos.

Naj moje nehoteno in prav za prav vsi9ljeno mi podjetje blagoslavlja On, ki me je na ta pot pripeljal in je sam vodnik na prečudno zverženih stezah človeške bede.«1

Wörishofen, avgust 1894

Sebastian Kneipp

Sebastian Kneipp se je rodil 17. maja 1821 v majhni vasici na Bavarskem v družini tkalca in matere, ki je kot vdova v nov zakon pripeljala v zakon dve deklici. Družina se je še povečevala in kmalu se je sedemčlanska družina spopadala z revščino in pomanjkanjem.

Kot je bilo v tistih časih običajno, je Sebastian že kot otrok delal za očetovimi statvami. Med odrasčanjem se je v njem prebudila želja, da bi postal duhovnik, a zaradi socialne stiske ta želja ni bila uresničljiva. Zato je varčeval svoj skromni zaslužek, da bi šel lahko študirat za duhovnika. Ko je bil star 20 let, mu je umrla mati, zato se je odločil, da bo šel od doma na študij leto kasneje. Čez dobro leto pa je družinsko hišo zajel požar, v katerem je izginilo vse družinsko premoženje, tudi Sebastianov prihranek za študij. Končno mu je pomagal kaplan iz bližnjega mesta tako s poučevanjem kot z denarjem. Ko je bil star 23 let, je vstopil v gimnazijo. Že naslednje leto je zbolel za pljučno tuberkulozo, zato je velik del šolskega leta obnemogel preležal. Med študijem je naletel na knjižico o zdravilni moči vode in ker je imel velike težave z zdravjem, je na sebi preizkusil, kako delujejo ti nasveti. Začel je s polovičnimi kopelmi v Donavi, tudi če je bila voda ledeno mrzla in če je bil hud mraz. Zdravje se mu je povrnilo, prav tako tudi duševne moči in sposobnost intelektualnega delovanja ter študija. Tudi v drugih krajih je nadaljeval s svojimi kopelmi.

Leta 1852 je bil posvečen v duhovnika in tako si je po težki poti, ki je vodila od revne tkalčeve hiše preko revnega življenja bolehnega študenta do zdravega novomašnika, izpolnil dolgoletno željo.

Začel je delovati kot kaplan in kmalu je privedlo do tega, da je s svojimi nasveti, kako naj oboleli uporabljajo vodne kopeli ali ovoje, pomagal ljudem. Sledilo je kar nekaj pritožb s strani lekarnarjev in zdravnikov. Ko je bil kaplan v manjšem mestu, je tam izbruhnila kolera in Kneipp je odločno pomagal obolelim in jih veliko tudi rešil, zato se ga je oprijel vzdevek »zdravnik proti koleri«.

Ko je postal spovednik v dominikanskem samostanu v Wörishofnu, se je začel še bolj posvečati pomoči ljudem. Kmalu so na samostanska vrata začeli trkati revni bolniki, ki jim je pomagal, čeprav se je še prav dobro spominjal pritožb ter težav, ki jih je imel s svojimi tožniki, ki so mu oporekali njegovo zdravljenje.

S sočutjem in pripravljenostjo pomagati se je krog njegovih bolnikov širil, hkrati pa je dosegel s svojim zdravljenjem zelo dobre uspehe, zato je kmalu postal slaven in poznan daleč naokrog. Spet je bil deležen pritožb, sumničenj in obrekovanja, a to bolnikov ni ustavilo. Prihajali so v tolikšnem številu, da se je kraj Wörishofen začel spreminjati v zdraviliški kraj. Zato je

Kneipp sezidal župnišče, da je lahko zapustil dominikanski samostan in kjer je so se med zdravljenjem nastanili duhovniki, potem je sezidal še otroško zavetišče, potem pa so sledile še druge gradnje, namenjenje zdraviliški dejavnosti in prenočevanju. Uredil si je domačo lekarno, za katero je nekaj časa sam, potem pa s pomočjo drugih nabiral, sušil in predeloval zdravilne rastline. Pri zdravljenju so zdaj sodelovali tudi zdravniki, tako da je pridobil strokovno podporo.

panorama Wörishofna

V kraju, kjer je deloval, pa tudi v okoliških krajih so zacvetela zdravilišča in društva za Kneippovo zdravljenje.

Kneipp pa je tudi veliko pisal in predaval. Njegove knjige z razlago njegovega zdravljenja in z nasveti za zdravo življenje so izhajale v visokih nakladah in prevajane v tuje jezike. S tem je želel širiti idejo o zdravem življenju in pomagati vsem, ki pomoč potrebujejo ali se želijo poučiti o ohranjanju zdravja.

Življenje Wörishofna se je za vedno spremenilo. Kneipp mu je zapustil neizbrisen pečat. Prav tako pa je Kneipp pustil pečat v mnogih prizadevanjih za zdravo življenje. V mnogih zdraviliščih pa tudi posamezniki gojijo

zdravo življenje, bosonogo hojo in knajpanje. Sebastian Kneipp je umrl leta 1897.

Kneippovi nasveti in zdravljenje z vodo

Kneipp je svetoval uporabo vode za zdravljenje in ohranjanje zdravja. Razvil je naslednje načine: umivanje (oblive, ovitke, obloge, obkladke), kopeli in parne kopeli.

Največkrat se uporablja mrzla voda, posebej iz reke ali studenca. Kneipp priporoča čim bolj mrzlo vodo, pozimi svetuje, da se vodi primeša sneg. Vendar to odsvetuje v primeru, če bolnika zebe ali ga mrazi. Svetuje tudi, da se po mrzli kopeli ali oblivanju ne obrišemo, pač pa na mokro telo oblečemo suho srajco.

Naj naštejemo še nekaj njegovih preprostih priporočil za utrjevanje:

- hoja z bosimi nogami,
- hoja z bosimi nogami po mokri travi,
- hoja z bosimi nogami po kamenju,
- najboljša pa je hoja z bosimi nogami po pravkar zapadlem snegu,
- hoja po mrzli vodi,
- oblivanje kolen.

Kneipp je uveljavil t.i. hidroterapijo, čeprav so že stare civilizacije vedele za zdravilno moč mineralnih vrelcev. Hidroterapija pomeni uporabo vode v medicinski in zdravilski terapiji. Temperaturne razlike pri zdravljenju pomagajo pri spodbujanju krvnega obtoka, sproščanju in in drugih odzivov v telesu. Hladna voda povzroča zoženje, topla pa širjenje žil. Tako se poveča pretok krvi v organe, pospešuje krvni obtok in blaži vnetna stanja. Voda tudi pomaga sproščati napetost in blaži bolečino. Kneippova hidroterapija omogoča veliko možnosti stopnjevanja dražljajev, ki jih je moč tudi individualno prilagajati z umivanju, povitki, ovitki, oblogami, različnimi celostnimi ali delnimi kopelmi in tudi z različnimi temperaturami.

Naravno zdravljenje je staro kot človeštvo in nanj pogosto pozabljamo, po drugi strani pa priseganje zgolj na naravno zdravljenje nikakor ni upravičeno in pri nekaterih stanjih nam pomaga lahko zgolj medicina. Vsekakor pa velja upoštevati nasvete za utrjevanje odpornosti in krepitev zdravja.

vir: <https://eichwaldeck.de/kneipp-wissen#>

Bogata knjižna bera

Kneipp je svoja spoznanja zapisal v naslednjih knjigah:

- 1866: Moja vodna kura. Knjiga je postala velika uspešnica.
- 1889: Tako bi morali živeti.
- 1984: Moja oporoka za zdrave (v slovenščini Kneipp, S. (1991). Zdravljenje z vodo. Karantanija.

V Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik pa si lahko izposodite naslednje knjige, ki obravnavajo zdravljenje z vodo:

- BATMANGHELIDJ, F.: Voda za zdravje in življenje : niste bolni, žejni stel
- BATMANGHELIDJ, F.: Telo kliče po vodi : preventivni in samovzgojni priročnik za vse, ki v medicini raje upoštevajo logiko naravnega in preprostega
- HORVAT, Franci: Poti k izvirom : izletniški vodnik po bogastvu slovenskih voda
- HIENG, Primož: Zdrave in zdravilne vode Slovenije : vodnik po izviri, studencih in vrelih
- KAISER, Josef H.: Novi veliki Kneippov priročnik : knjiga o naravnem življenju in naravnem zdravljenju
- KAPŠ, Peter: Voda za zdravje
- KNEIPP, Sebastian: Kneippove terapije z vodo
- KNEIPP, Sebastian: Kneippova domača lekarna : zdravilne rastline, čaji, izvlečki, olja in praški iz božjega vrta
- KNEIPP, Sebastian: Voda - vir zdravja
- KNEIPP, Sebastian: Zdravljenje z vodo
- KREITER, Hildegard: Kneippova šola zdravja : sodoben družinski priročnik za zdravje z vodo, prehrano, gibanjem, zelišči in umirjeno dušo
- SHUTT, Karin: Zdravilna moč vode
- UBIPARIP, Momir: Naravno zdravljenje z vodo : snegom, roso, ledom in paro
- VUTE, Rajko: Terapevtska rekreacija v vodi za starejše

Kneipp in zdravilne rastline

Kneipp je cenil in poznal zdravilno moč rastlin. Tudi sam jih je nabiral, sušil in uporabljal kot čaje, v mazilih in tinkturah. V svojih delih je te rastline ter njihove dobrodejne učinke za posamezne bolezni in organe popisal. V svojih knjigah je zdravilne rastline opisoval pod naslovom Lekarna, kar dovolj zgovorno kaže na še eno od njegovi h izhodišč, na katerih sloni naravno zdravljenje.

Bosonoga Kneippova pot v Termah Snovik naj vam bo v pomoč pri utrjevanju zdravja tako kot hidroterapija in fitoterapija, v knjižnici pa lahko poiščete več kot dovolj gradiva za to, da se sami poučite o zdravilni moči vode

in rastlin.

V Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik pa si lahko izposodite naslednje knjige, ki obravnavajo zdravilne rastline:

Op.: Ker je tega gradiva zelo veliko, je spodnji seznam le izbor!

AŠIČ, S. Domača lekarna patra Simona Ašiča, Recepti

AŠIČ, S. Pomoč iz domače lekarne: ob 850-letnici stiškega samostana (1135-1985)

AŠIČ, Simon: Priročnik za nabiranje zdravilnih rastlin.

GRILC, Mirjam: Zelišča z gore.

KNEIPP, S. Kneippova domača lekarna: zdravilne rastline, čaji, izvlečki, olja in praški iz božjega vrta

LONČAR, S., TOPOLOVEC, S., KOČEVAR, M., & BAČAC, N. Ščepec védenja: zamolčane zdravilne moči začimb.

MLAKAR, V. Rastlina je sveta, od korenin do cveta: tradicionalno znanje o rastlinskem svetu na Slovenskem (1. izd.).

POLER, Anton: Spoznajmo zdravilne rastline.

REBOLJ, K. Narava vedno zmaga: moj poklic je nabiralka in to so moji najljubši recepti.

samozal.

SCHILLER, R. Sveta Hildegarda zdravi: odkritje celostnih terapij iz 12. stoletja.

SCHÖNFELDER, Ingrid: Zdravilne rastline : vodnik.

ŠTRUKELJ, B. Zdravilne rastline: 60 receptur prof. dr. Boruta Štruklja (1. natis).

TOPLAK, Galle Katja: Zdravilne rastline na Slovenskem.

TREBEN, Maria: Zdravje iz božje lekarne: nasveti in izkušnje z zdravilnimi zelišči

Viri in literatura

Kaiser, J. H., Anemüller, H., Heinrich, E., Kaiser, N., & Weiss, R. F. (1980). *Novi veliki Kneippov priročnik: knjiga o naravnem življenju in naravnem zdravljenju*. Založništvo tržaškega tiska.

Kneipp, S. (1999). *Voda - vir zdravlja*. Pegaz International.

Kneipp, S. (1944). *Moj testament za zdrave in bolne*. J. Blasnika nasl.

»UTRJEVANJE

Hodi bos

Kar je najkoristnejše, navadno v našem življenju najmanj velja in pomeni za to se dostikrat ne zmenimo ali pa se take reči ogiblremo.

Tako tudi ne maramo hoditi bosi ali nočemo bosati. In vendar ima bosanje za človeško naravo tako velik pomen, da ga nihče in nikoli ne bi popolnoma opustil, če bi poznal njegovo važnost.

Če si hočeš vzgojiti krepke, zdrave, odporne otroke ti skoraj ne vem svetovati sredstva, ki bi jim več koristilo ko bosanje. Pa tudi starec si bo svojo usodo precej olajšal, če bo hodil bos po vrtu ali po mokrem kamenju. In kdorkoli tudi si, ljubi bralec, vsaj od časa do časa hodi po nekaj minut bos, po svoji sobi, ali po svoji spalnici, preden se uležeš; vselej boš čutil blagodejne učinke bosanja. Blagor mu, kdor je svoje noge utrdil za vsako toplino, gorje pa takemu, ki ima noge in telo popolno ali delno pomebkuženo. (str. 29)

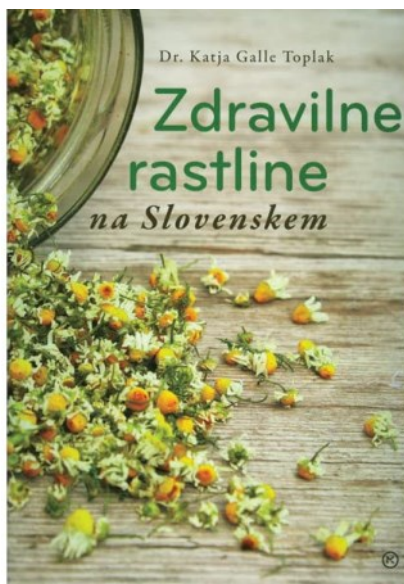
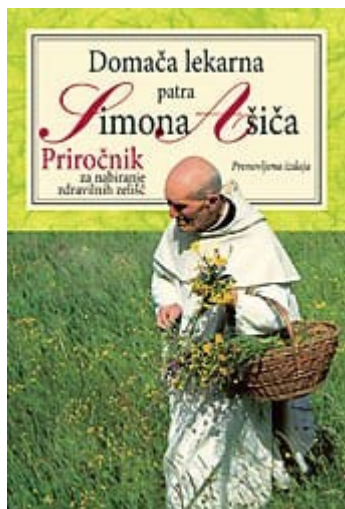
Kar je najkoristnejše, navadno v našem življenju najmanj velja in pomeni za to se dostikrat ne zmenimo ali pa se take reči ogiblremo.»²

Kneipp, S. (1944). Moj testament za zdrave in bolne. J. Blasnika nasl.

Kneipp, S. (1944). Moj testament za zdrave in bolne. J. Blasnika nasl.

»Zdravilne rastline in njihovi pripravki so najstarejša oblika zdravljenja najrazličnejših bolezni, še danes so dvema tretjinama človeštva zdravilne rastline glavna pomoč pri zdravljenju. Tudi številna sodobna zdravila neposredno ali v delno spremenjeni obliki izvirajo iz rastlin. Po svetu uporabljajo približno 20 000 zdravilnih rastlin. Od tega je 1100 vrst dobro raziskanih, iz 250 vrst pa dobijo osnovne sestavine za izdelavo modernih zdravil z rastlinskimi učinkovinami.

Dr. Katja Galle Toplak, Zdravilne rastline na Slovenskem

Obiščite spletne strani Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik

Na spletni strani **Prejmi pozdrav** predstavljamo digitalizirane razglednice s kamniškega in komenskega območja, ki jih knjižnica hrani v svoji domoznanski zbirki. Poglejte, kako so bili naši kraji videti včasih

Kamniško-komendski biografski leksikon prinaša biografije znanih ter manj znanih Kamničanov in Komendčanov. Zbirka biografskih podatkov, opremljena s slikovnim gradivom in s številnimi spletnimi povezavami, trenutno vsebuje skoraj 350 biografskih člankov in še raste!

Kamniška literarna transversala

Andrej Kotnik, Joži Urankar, Joži Hribar, Breda
Podbrežnik Vukmir,

Snovik

Ljubljanska cesta 1
1241 Kamnik

E-naslov: mkk@kam.sik.si
Tel.: 01 831 1 217,
01 320 5 586

Izdala in založila:
Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik

Kamnik, 2022